

Довжик О.О.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна*

ЗАПАСИ АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ОБЛІК І КОНТРОЛЬ

Підприємства всіх форм власності та галузей економіки використовують запаси для здійснення виробничо-господарської діяльності. Інвентар є найважливішою і значною частиною активів компанії. Вони займають особливе місце в структурі активів і домінують у структурі витрат підприємств різних галузей. Багато разів поняття «запаси» можна замінити поняттями «матеріали», «ресурси», «предмети праці» та «товари». Якщо розумно використовувати оборотні активи, контролювати їх рух і правильно обліковувати, то можна досягти тих цілей, які ставить перед собою більшість компаній, точніше, досягти позитивних фінансових результатів.

Вагомий внесок у дослідження питань обліку і контролю виробничих запасів зробили такі вітчизняні науковці, як Гамова О., Ільїн В., Касапова І., Кіртока Р., Назаренко І., Петрик О., Скрипник М., Яковенко С. та ін. Втім опрацювання їх робіт вказує на те, що на разі все-таки залишаються спірними теоретичні положення і наявні проблемні питання щодо обліку і аудиту виробничих запасів, що вимагають поліпшення.

Процес виробництва вважається завершеним лише тоді, коли продукт повністю готовий до використання. Для завершення процесу виробництва його необхідно довести до місця споживання, тобто передати у сферу обігу, а для цього необхідний транспорт.

Транспорт сприяє розвитку всіх галузей економіки України шляхом здійснення перевезень вантажів і пасажирів, а також є необхідною умовою забезпечення єдності виробництва і споживання. Оптимізація діяльності транспортних підприємств є важливою умовою економічного розвитку країни і

тісно пов'язана з практичними завданнями, які стоять перед дослідниками і потребують нагального вирішення. В умовах ринкових відносин питання, пов'язані з економічним та раціональним використанням матеріально-технічних ресурсів транспортними підприємствами, стають все більш нагальними та актуальними. Економічне використання матеріально-технічних ресурсів залежить від існуючих на підприємстві систем обліку та контролю.

Основою економічної класифікації виробничих запасів є їх значення для процесу виробництва, оскільки вони одночасно виконують різні ролі. Одні є основою продукту, інші використовуються у виробництві та надають йому певних властивостей, або сприяють процесу виробництва. Перша група утворює запаси основного виробництва, а друга – допоміжні. У складі основного виробничого запасу виділяють сторонні напівфабрикати.

Для правильного планування потреби у виробничих запасах, раціональної організації обліку та контролю з урахуванням їх різноманітності та кількісної значущості, крім економічної класифікації, використовують також класифікацію за технічними ознаками. За технічною характеристикою виробничий інвентар поділяють на групи та підгрупи за найменуванням, видом, сортністю, специфікацією тощо.

Ця класифікація відображена в номенклатурі систематичного опису виробничих запасів. За допомогою такого систематизованого списку кожному найменуванню, розміру і сорту виробничого запасу присвоюють іменний номер, одиницю виміру і ціну. Призначений номер позначення запасу потім відображатиметься на всіх документах, що фіксують його зміни. Це запобігає перекласифікації, коли один тип виробничих запасів неправильно оприбутковується або списується замість іншого. Крім того, обов'язковою умовою обробки інформації про наявність, надходження та витрачання запасів є наявність систематичної інвентаризації. У цьому випадку номер найменування використовується як позначення для ідентифікації кількості комплексних рахунків, субрахунків, груп, найменувань запасів, сортів і розмірів.

Облік виробничих запасів ведеться за напрямками: придбання; наявність і рух складів; використання у процесі виробництва; реалізація. Відповідно до економічної класифікації виробничих запасів формується система обліку, що відображає виробничі запаси.

Яковенко С.Л., Минич Ю.В. зазначають, що облік на автотранспортних підприємствах має багато особливостей. Комплексний та аналітичний облік, спрямований безпосередньо на бізнес, є дуже суворим. Керівництво підприємства повинно постійно стежити за технічним станом автомобіля, при необхідності замінювати окремі деталі, проводити ремонтні та профілактичні огляди. Все це має бути відображено в бухгалтерському обліку. Щоб вийти на міжнародний ринок, компанії повинні не лише дотримуватися внутрішніх правил звітності, а й адаптувати свою звітність до потреб іноземних інвесторів відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності [10].

На сьогодні відсутній порядок обліку виробничих запасів, які не використовуються в господарській діяльності підприємства більше одного року та не можуть бути реалізовані через відсутність попиту. Крім того, бухгалтерський облік виробничих запасів не регулюється, оскільки ці запаси отримані безоплатно та не використовуються в господарській діяльності, а тому не підпадають під критерії надання економічної вигоди. Немає специфікації щодо того, як обліковуються об'єкти виробничих запасів, такі як контейнери. Однак вимога про те, щоб економічний зміст акцій переважав над юридичною формою (що є однією з фундаментальних основ МСФЗ), виявилася навряд чи реалізованою, оскільки цей критерій не завжди справедливий на практиці. Виявляється, це неможливо, оскільки на практиці цей критерій не завжди працює.

Різниця в обліку запасів відповідно до міжнародних та вітчизняних стандартів також відображається на придбанні запасів. Міжнародні стандарти фінансової звітності для малих і середніх підприємств передбачають, що у разі значного знецінення валюти курсові різниці, крім процентів по кредитах, входять в калькуляцію витрат.включаються в ціну. Про курсові різниці в

НП(С)БО 9 нічого не сказано. Отже, для покращення співпраці з іноземними партнерами та ефективного ведення міжнародного бізнесу необхідно вирішити суперечності та розбіжності між вітчизняними та міжнародними стандартами обліку запасів.

Кожне підприємство індивідуально визначає склад своїх запасів, виходячи з виду діяльності.

Вчені по-своєму класифікують виробничі запаси залежно від мети дослідження.

Аналіз літературних джерел показує, що методи, за якими вчені відбирають ознаки, які є основою для класифікації акцій підприємств, неоднозначні. Це приводить нас до висновку, що не існує єдиної класифікації запасів, яку можна було б використовувати в будь-якому бізнесі.

Варто зазначити, що через особливості кожної галузі стандартизовану класифікацію виробничих запасів будь-якого реального підприємства неможливо провести, тому необхідно вивчати це питання з урахуванням особливостей виробничих процесів кожного окремого спеціалізованого підприємства.

Запаси втконують різні важливі функції .Так, наприклад, функція захисту від інфляції полягає в тому, що запаси можуть діяти як захист від змін цін та інфляції.

Виробничі запаси також реалізують функції управління витратами в міру зміни розміру замовлення. Закупівля великої кількості матеріальних ресурсів за вигідними цінами дозволяє знизити витрати на виготовлення продукції. Але варто враховувати витрати на зберігання складських матеріалів, розширення складу, крадіжки, страхові суми. Крім того, збільшуючи інвестиції в акції, компанії змушені обмежувати грошові інвестиції в інші сфери, що також свідчить про те, що рішення щодо мінімізації запасів та ефективного управління потребують економічної доцільності.

Дуже важливою є також накопичувальна функція виробничих запасів. Якщо постачальники компанії мають нерегулярні або перервані поставки,

рекомендується зберігати сировину в певних межах, щоб уникнути непередбачених обставин. Крім того, всередині компанії виробничі процеси також можуть відхилятися від плану. Якщо ці процеси координуються, запаси зазвичай накопичуються окремо для кожного процесу.

Багато наукових досліджень стосується обліку запасів. Демченко Т. А. вважає, що різноманітність форм облікових документів дуже ускладнює облік виробничих запасів на складах, у виробничих цехах і бухгалтеріях. Аналіз існуючого порядку ведення обліку виробничих запасів свідчить про необхідність удосконалення системи обліку, усунення дублювання інформації в різних документах, уніфікації формату документів, стандартизації обсягу та умов їх прийнятно-здавального оформлення. Рекомендується розробити єдину форму документації для заліку виробничих запасів на механічну обробку. У цьому документі рекомендується включити реквізити, необхідні для введення даних у програму [2].

Дослідження Очеретько Л. М. показують, що облік надходження та використання виробничих запасів є трудомістким процесом, тому багато підприємств мають певні недоліки, які призводять до великих втрат товарно-матеріальних цінностей. Можна відзначити, що на сьогоднішній день залишається невирішеним багато важливих питань, пов'язаних із розробкою систем наукового обліку запасів [7].

У статті Ільїн Валерій наголошує, що фізичний огляд передбачає проведення інвентаризації запасних частин підприємства на підставі визначених документів. У процесі інвентаризації аудитори контролюють свої дії та правильність запису результатів. Документальна перевірка звітів повинна проводитися відповідно до загального плану аудиту. При проведенні аудиту запасних частин слід використовувати такі прийоми та методи перевірки, як інвентарний підрахунок, порівняння, перевірка документів, зустрічна перевірка, арифметична перевірка, перевірка правильності розрахунків норми природних убутків.

При проведенні інвентаризації можуть бути виявлені відповідності та невідповідності даних бухгалтерського обліку фактичній наявності запчастин (нестачі, надлишки або перезамовлення). Таким чином, аудитор повинен визначити правильність взаємозаліку надлишків і нестач у результаті перекласифікації, яка допускається лише у випадку відповідної кількості однойменних акцій, за умови, що вони відбуваються в той самий період. І перевірятиметься та ж головна відповідальна особа [3].

Скрипник М.І. вважав недоцільним проводити суцільні перевірки – це потребувало б значних матеріальних та трудових витрат. Тому необхідно вивчити та оцінити систему внутрішнього контролю та бухгалтерського обліку підприємства, розширити сферу дослідження на основі отриманих результатів, і навпаки, довіряти даним клієнта та виконувати лише деякі процедури перевірки для підтвердження довіри. в системі внутрішнього контролю інформації [9].

Кіртока Р. Г. зазначив, що створення незалежної системи контролю, особливо інвентаризації, здебільшого спрямоване на захист інтересів власників, оскільки правильність визначення основних показників, що характеризують результати господарської діяльності та реальний фінансовий стан підприємства [5].

Автомобільний транспорт як один із видів господарської діяльності має конкретизовану облікову характеристику, зокрема, виробничий процес автотранспортних підприємств відрізняється від виробничих процесів підприємств інших галузей економіки.

Автотранспортні підприємства мають виробничу базу, яка складається з автомашин, причепів і напівпричепів, що використовуються для автомобільних перевезень. Ці активи відносяться до основних засобів і облік їх здійснюється згідно з відповідними стандартами бухгалтерського обліку. Ведеться окремий облік перевезень за кожним видом транспорту, а також облік рухомого складу за моделями автомобілів.

Для обліку роботи вантажних автомобілів використовується Дорожній лист, який фіксує роботу, витрати пального, заробітну плату та інші показники.

Дорожні листи видаються водіям щоденно і повертаються після закінчення роботи. Журнал обліку дорожніх листів використовується для контролю за їх виданням і поверненням. Оперативний облік випуску автомобілів на лінію і їх технічний стан здійснюється за допомогою диспетчерського рапорту. Замовлення на перевезення вантажів реєструються в спеціальному журналі, а рахунки на оплату перевезень виписуються на основі відповідних документів. Облік фактично виконаних об'ємів перевезень вантажів ведеться в карточках виконання договорів з клієнтами. Організація обліку оборотних засобів на підприємствах автотранспорту вимагає оформлення супровідних документів для автомобілів та водіїв. Завдання обліку виробничих запасів автотранспортного підприємства представлено на рис. 1.



Рис. 1 – Завдання обліку виробничих запасів

**Джерело: узагальнено автором на основі літературних джерел*

Автотранспорт як і будь-який інший бізнес сильно відрізняються один від одного. На відміну від автомобільного транспорту, який не використовує

сировину, а покладається на перевезення вантажів у готовому вигляді, тут немає виробництва нової продукції.

Нові значення отримують шляхом додавання вартості його транспортування до вихідної вартості транспортованого об'єкта). Собівартість перевезень, робіт і послуг представлена витратами АТП, які пов'язані з перевезенням вантажів і пасажирів, обробкою вантажів, транспортом, експедируванням тощо. Собівартість є комплексним показником виробничого процесу автомобільного підприємства (АТП), яка охоплює ефективність матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Це безпосередньо впливає на рівень прибутку АТП, оскільки собівартість безпосередньо з ним пов'язана. Собівартість включає в себе всі витрати, які АТП передбачає з перевезення вантажів і пасажирів.

Бухгалтерія АТП повинна вести собівартість автомобільних перевезень у спосіб, який дозволяє своєчасно звітувати про всі відхилення від нормативних витрат на перевезення. Основними факторами, що враховують собівартість продукції, є матеріали, трудові та фінансові ресурси, що використовуються для здійснення транспортних процесів, робіт і послуг. Об'єктами калькулювання автомобільного транспорту, робіт і послуг є продукція, вироблена в результаті здійснення виробничого процесу. Облік виробничо-господарської діяльності внутрішніх підрозділів АТП ведеться на основі методів оперативного, технічного, статистичного та бухгалтерського обліку. Для обліку виконання грошових зобов'язань використовується основна документація, складена на колони, бригади та окремі автомобілі. Облік транспортних витрат ведеться за фактичними витратами підрозділів, за якими потім оцінюється їх робота.

Облік руху товарно-матеріальних цінностей на автотранспортному підприємстві ведеться на підставі первинних документів, які використовуються для оформлення операцій, за якими вартість матеріалів зараховується на склад, відпускається зі складу для здійснення діяльності. Використовується відповідно до загальновстановленої послідовності обліку запасів під час діяльності.

При організації системи документування на автотранспортному

підприємстві слід обрати об'єкти бухгалтерського спостереження – об'єкти бухгалтерського обліку, операції з якими підлягають документуванню, зокрема, витрати автотранспортного підприємства, пов'язані зі здійсненням його основної діяльності.

Також необхідно залежно від параметрів господарських операцій, здійснюваних автотранспортним підприємством, визначити інформаційні запити користувачів облікової інформації (органів державної влади, управлінського персоналу, споживачів автотранспортних послуг). Потрібно розробити форми первинних документів, адаптовані для цілей інформаційного забезпечення управління діяльністю автотранспортного підприємства, зокрема в частині управління його витратами в умовах конкурентного середовища. Первинний облік повинен відповідати наступним вимогам: своєчасне, точне і базоване відображення всіх об'єктів обліку в документах; оптимальна інформаційна ємність первинних даних; простота реєстрації і обробки первинної інформації, пристосованість носіїв первинної інформації до способів її наступної обробки; раціональна організація і мінімальні витрати на ведення первинного обліку.

Зауважимо, що в умовах комп'ютерного ведення бухгалтерського обліку частина цих вимог втрачає актуальність, оскільки обробка первинних даних та їх реєстрація на рахунках бухгалтерського обліку відбувається миттєво в обраній підприємством комп'ютерній системі бухгалтерського обліку, що одночасно забезпечує оперативність формування облікових даних, а також знижує витрати часу на ведення бухгалтерського обліку.

В автотранспортному підприємстві (і будь-якому іншому підприємстві, що володіє власним автотранспортом) облік паливно-мастильних матеріалів, запасних частин і автомобільних шин займає особливе місце.

Велике значення мають технічне обслуговування та ремонт рухомого складу, а також закупівля, зберігання та використання рухомого складу. На кожен встановлений в автомобілі акумулятор видається реєстраційний талон.

Це стосується і акумулятора, який отримується разом з автомобілем і вважається основним активом у загальній вартості автомобіля.

На картці відображаються дані про акумулятор і транспортні засоби, які його використовують, а також фактичний час роботи акумулятора (щокварталу, у періоди пікового навантаження та з початку експлуатації).

На зворотному боці картки обліку батареї зазначаються висновки комісії про технічний стан батареї та дії, які необхідно вжити щодо цієї батареї (анулювання, пред'явлення претензії виробнику, ремонт, встановлення умовного середнього ресурсу, утилізація).

Картка обліку роботи акумуляторів ведеться працівником, відповідальним за книгу обліку роботи акумуляторів, і є основним документом для визначення працездатності, придатності акумуляторів, оформлення рекламаций, списання тощо.

Продуктивність батареї накопичується протягом умовних місяців тривалістю 30 днів і вимірюється в кілометрах автомобіля або годинах використання двигуна автомобіля або його спеціального обладнання, яке живить акумулятор.

Облік і передача капітально відремонтованих акумуляторів ведеться на окремих картках.

Картка обліку продуктивності батареї містить дані, записані під час сезонного обслуговування автомобіля, зберігання батареї та утилізації.

Якщо акумулятор переміщувався з одного транспортного засобу в інший або використовувався в спеціальному обладнанні, то в обліковій картці зазначаються відповідна дата і термін служби акумулятора, а також дата встановлення в інший транспортний засіб або спеціальне обладнання.

Акумулятори, які відпрацювали встановлений ресурс, знімаються з обліку за висновками комісії, до повноважень якої за наказом керівника підприємства, організації встановлюється фактичний технічний стан акумулятора та приймається рішення з питань, пов'язаних з подальша експлуатація АКБ: ремонт, надання продавцю (виробнику, особі, яка виконує роботи з

гарантійного обслуговування та/або ремонт АКБ чи автомобіля) для оформлення претензій, списання, утилізації тощо. У рішенні комісії зазначаються причини виведення акумуляторної батареї з експлуатації та заноситься в облікову картку.

Оформлена облікова картка із зафіксованим висновком про списання накопичувача є його поведінкою на списання. Батареї, які досягли свого екстремального технічного стану та непридатні для виконання призначених функцій, але які не вичерпали нормативний ресурс, будуть знищені згідно з рішенням комісії. Обов'язково визначте граничний стан акумулятора, перевіривши ємність повністю зарядженого акумулятора.

Матеріально-технічні ресурси включають різні матеріально-речові елементи виробництва, які використовуються як предмети праці у виробничих процесах транспортних підприємств. Вони є матеріальними елементами оборотних активів транспортного підприємства, і їх вартість повністю споживається під час роботи, що виконується протягом транспортного циклу. До цієї великої групи належать і автомобільні шини.

В економічній літературі розглядаються питання обліку автомобільних шин. Придбані шини обліковуються на субрахунку 207 за первісною вартістю до моменту їх фактичного сторнування. Оскільки на цьому субрахунку можна обліковувати й інші запчастини, то для нього відкривається субрахунок другого порядку, наприклад 207/1 «Автомобільні шини». Для детального розрахунку даного виду шин підприємство також відкрило субрахунки третього замовлення: 207/11 «Шини в наявності», 207/12 «Шини в експлуатації», 207/13, «Використання», «Ремонт» тощо.

Тобто на момент придбання шин відображено по дебету субрахунку 207 (207/11). Якщо детально розібрати шини, то їх встановлення на автомобіль відображається відповідністю: Дт 207/12 - Кт 207/11.

Якщо шина більше не приносить підприємству економічної вигоди при її безпосередньому використанні, підприємство може списати її вартість на

витрати: Дт 23, 91, 92, 93, 949 (залежно від того, для яких цілей використовується автомобіль) Кт 207 (207/12) .

Придбання запасних частин обліковується так само, як і придбання інших матеріалів - за первісною вартістю. Облік придбання запасних частин, вузлів і агрегатів ведеться за дебетом субрахунка 207 і кредитом рахунка 63. За кредитом рахунка 23 оприбутковуються запасні частини власного виробництва та готові деталі. За дебетом субрахунку 207 відображаються залишки та надходження, а за кредитом – витрати, реалізація та інше вибуття запасних частин. Аналітичний облік ведеться за місцем зберігання або істотною особою, відповідальною за однорідні групи запасних частин.

Списують запасні частини на потреби ремонту/обслуговування автомобіля. Підприємства забезпечують процеси обліку потоків запасних частин на основі потреб внутрішнього контролю та встановлених процедур бухгалтерського обліку. Також будуть списані нові запчастини, відремонтовані запчастини та демонтовані запчастини до інших автомобілів. Запасні частини, які привозяться зі складу і використовуються в процесі ремонту, будуть списані відповідно до виконаних ремонтних робіт або поведінки заміни, сформульованої ремонтним відділом і затвердженої керівником підприємства.

Витрати ПММ відносяться до витрат на експлуатацію автотранспорту та обліковуються за видами та місцем розташування на рахунку 203 «Паливо». Паливно-мастильні матеріали (ПММ) складають значну частину активів автотранспортних компаній та компаній інших видів діяльності. ПММ є окремим видатком в автотранспортних операціях, і його стабільність не є винятковою через зростання цін на паливо. Загалом ПММ розглядаються та обліковуються як компоненти запасів, але вони мають свої особливості.

Придбати ПММ можна за готівковий та безготівковий розрахунок. Придбані запаси обліковуються за первісною вартістю згідно з НП(С)БО 9 «Запаси». У ТОВ купони також можна використати для придбання ПММ і відправити на АЗС чи склад компанії для подальшого списання. Для аналітичного обліку надходження та вибуття ПММ використовувати

відповідний субрахунок: 203.1 «Нафтопродукти на складах», «Нафтопродукти, придбані на АЗС», 203.3 «Паливо в резервуарах», 203.4 «Газоподібне паливо» та ін.

Для закупівлі палива між підприємством та АЗС укладається договір, згідно з яким постачання може здійснюватися з купівлею талонів та без купівлі.

Купони не є формою оплати, і їх використання в якості способу оплати заборонено, оскільки вони дають лише право отримати певну суму ПММ на основі передоплати. Підприємства не мають окремих документів талонного обліку, але деякі підприємства заповнюють спеціальні звіти, вказують це окремо в договорі та отримують другий примірник відомостей талонного обліку з АЗС. Дані відомостей обліку АТП за виданими талонами використовуються для проведення зустрічного контролю надходження пального з АЗС протягом місяця. При цьому результати видачі ПММ в літрах звіряються індивідуально протягом акції з підсумковим рахунком, отриманим від постачальника за місяць. Причинами розбіжності можуть бути: неправильне відображення в обліку АТП залишку палива в баку автомобіля на кінець місяця (помилка в процесі обліку залишків), втрата або неправомірне використання талонів (привласнення) водієм, загальне нехтування. У разі виникнення розбіжностей складається документ, який підписують представники АТП і АЗС. Також записується кількість ваучерів/ПММ, підтверджених дією звірки. Облік витрат ПММ ведеться на основі даних тахометра автомобіля, з яких бухгалтерія отримує інформацію про те, чи є паливо в баку автомобіля, кількість використаного або залитого палива, пробіг.

Правильний облік комісій ПММ в АТП є важливою частиною визначення вартості впровадження наданих послуг, а отже, має велике значення при розрахунку фінансових результатів. Одним із показників ефективності бухгалтерського обліку та правильної організації автотранспортного підприємства є достовірна та своєчасна інформація про наявність та рух ПММ.

Бухгалтерська оцінка є важливим інструментом, який впливає на відображення господарських операцій у звітах. Застосування комп'ютерних

програм дозволяє застосувати найкращий метод оцінки окремо для кожної групи об'єктів обліку без збільшення трудомісткості обліку. Використання комп'ютерних програм спрямоване на вдосконалення техніки роботи з планування бухгалтерської роботи. Багато програм дозволяють вводити записи в робочі плани кількох рахунків одночасно в одному основному документі, що корисно як для ведення окремого управлінського обліку, так і для одночасного обліку за різними стандартами.

Також значно розширюються можливості аналітичного обліку. У сучасних бухгалтерських комп'ютерних програмах для кожного комплексного рахунку може використовуватися від 3 до 5 розділів аналітичного обліку. На практиці це дає можливість вести облік виробничих запасів за: власним найменуванням; складом; за особами з відповідальністю; за окремими партіями запасів. Тому можна отримати інформацію про наявність тих чи інших запасів на складі, а також про конкретну особу, яка фактично відповідає за це. Для цілей контролю за цільовим використанням палива, запасних частин та інших матеріалів на підприємствах автотранспорту доцільно застосовувати систему рахунків синтетичного та аналітичного обліку, яка б дозволяла визначити стан матеріальних цінностей, що списуються у зв'язку з технічною експлуатацією автотранспортних засобів, доцільність їх відновлення та можливості подальшого використання.

Застосування автоматизованих систем розширює можливості контролю за правильністю, законністю, а іноді й економічною зручністю облікових операцій (записів) без збільшення трудомісткості діловодства. Це досягається шляхом попереднього програмування відповідних алгоритмів перевірки. При цьому автоматизовані інформаційні системи забезпечують безперервний контроль за документообігом та поточними рахунками. Такий підхід пояснюється тим, що комп'ютерна система бухгалтерського обліку має власну внутрішню структуру та вбудовані алгоритми, які формують правила обліку та документують плани процесів, які встановлюються відповідальною особою та фіксуються в структурі системи. Практичний результат для бізнесу – зменшення ймовірності

помилки через неграмотність бухгалтерів або випадкових помилок, а також навмисних збитків.

Зауважимо, що майже всі вищезазначені можливості доступні не відразу після придбання програми, а лише після досить дорогого процесу адаптації програми до конкретних умов господарської діяльності та бухгалтерського обліку даного підприємства.

Метою автоматизації бухгалтерського обліку на підприємстві також є отримання інформаційного інструменту, здатного вирішувати поточні управлінські завдання за наявності додаткових інформаційних можливостей, таких як зазначені вище можливості отримання інформації різними методами оцінки, розширеного аналізу за різними запитами. Він став викликати інтерес у керівників усіх рівнів підприємства.

Насиченість ринку бухгалтерських програмних продуктів актуалізує проблему вибору бухгалтерських програмних продуктів. Попит на програмні продукти бухгалтерського обліку сформував три різні типи користувачів: бухгалтерів - безпосередніх користувачів комп'ютерних систем бухгалтерського обліку, фахівців з інформаційних систем - програмістів і техніків, і керівництво підприємства - менеджерів.

Основними функціональними вимогами є: можливість введення та накопичення всіх господарських операцій, що представляють господарську діяльність підприємства; можливість визначення оборотів і сальдо рахунків бухгалтерського обліку в будь-який час незалежно від кількості вхідних господарських операцій; формування кореспонденції рахунків, що визначають конкретні об'єкти аналізу та формують різноманітні аналітичні звіти; кількісний облік активів; облік коштів у різних валютах; можливість швидко створювати форми звітності, шаблони бухгалтерського обліку відповідно до особливостей конкретного підприємства (незалежно від форми власності) і вид діяльності) та можливі законодавчі зміни. Завдання автоматизованого обліку запасів представлено на рис. 2.



Рис. 2– Завдання автоматизованого обліку запасів

**Джерело: узагальнено автором на підставі літературних джерел*

Управління автотранспортним підприємством є багатоплановим процесом, і його організація вимагає від керівників обґрунтованої побудови структури і складу кожного підрозділу, а також розроблених планів взаємодії. Інформаційна система обліку автотранспорту - “BAS Управління автотранспортом Стандарт” допоможе автоматизованому обліку автотранспортному підприємству координувати роботу, різні види обліку та оптимізувати бізнес-процеси. Програма дозволяє управляти власним автопарком, з автоматичним обліком автотранспорту та запчастин, диспетчерським транспортом, обліком ДТП, робочого часу водіїв, а також оперативно-технічним обліком усіх суміжних ділянок роботи АТП. Завдяки вбудованому каталогу фрахових ставок система дозволяє гнучко налаштовувати вплив комплексних фрахових ставок на контрагентів, маршрути та моделі транспортних засобів.

При складському обліку автозапчастини і витратних матеріалів основні можливості “BAS Управління автотранспортом Стандарт”:

- облік надходження та списання запчастин, палива, технічних рідин та витратних матеріалів на склад;
- облік видачі запчастин та витратних матеріалів;
- внутрішнє переміщення номенклатури між складами;
- списання товарів на автомобіль;
- можливість проведення інвентаризацій;
- контроль актуальних залишків запасів на складах.

Проаналізувати рух товарів на складах та залишки можна за допомогою різних звітів. Своєчасний аналіз ефективності роботи складу своєю чергою позитивно впливає управління автотранспортним підприємством, підвищуючи його ефективність.

По обліку ПММ і технічних рідин вирішуються такі завдання:

- облік оборотів та витрати палива та ТР у розрізі кожного автомобіля;
- облік фактів економії та перевитрати палива водіями у кожному рейсі;
- контроль та інвентаризація залишків ПММ та технічних рідин на ТЗ;
- розрахунок нормативних та фактичних витрат палива;
- для автомобілів можна враховувати базові норми витрати ПММ, а також норми витрати пального на спеціальні роботи;
- є облік коригувальних коефіцієнтів ПММ (складні умови роботи, температурні коефіцієнти, сезонні надбавки).

Усі алгоритми розрахунку нормативної витрати пального розроблено відповідно до наказу Міністерства транспорту України.

Основні можливості програми “BAS Управління автотранспортом Стандарт”, щодо заправки та зливів ПММ:

- облік фактів зливів палива;
- можливість проведення інвентаризації залишків палива в баках автомобілів;

- облік заправок зі складу, за готівку, за пластиковою карткою, за талонами, від постачальника;

- можливість завантаження звітів процесингових центрів щодо деталізації заправок ПММ за пластиковими картками;

- можливість порівняння завантажених заправок з чеками водіїв.

Повну картину за рухом палива та ТР можна проаналізувати за допомогою різних звітів:

- Відомість руху ПММ

- Відомість приходу-витрати ПММ на ТЗ

- Заправки ПММ

- Порівняння заправок за пластиковими картками

У наших умовах діяльність підприємств має забезпечувати випуск продукції, конкурентоспроможної на внутрішньому та зовнішньому ринках. Будь-який бізнес намагається якомога правильніше впроваджувати ефективну політику управління виробничими запасами, адже вони є основою, яка підтримує виробничий процес. Їх раціональне використання має забезпечувати підвищення продуктивності праці. Тому актуальним є питання аудиту виробничих запасів та підвищення ефективності його проведення.

Аудит виробничих запасів є невід'ємною частиною загального аудиту, оскільки призначені активи є домінуючою частиною активів компанії, відіграють важливу роль у формуванні витрат компанії, а їх вартість чітко відображається на прибутковості на рівні виробництва.

Мета аудиту виробничих запасів полягає в тому, щоб аудитор висловив думку про те, чи всі відповідні аспекти фінансової інформації про рух і залишки запасів відповідають нормативним актам, що регулюють процедури їх підготовки та розкриття користувачам.

Погоджуємося з думкою Назаренко І.М., що аудит забезпечить управлінські процеси надійними, незалежно оціненими інформаційними ресурсами, за допомогою яких можна ефективно управляти бізнес-процесами, формулювати та впроваджувати ефективні превентивні заходи контролю, що в

цілому сприятиме зміцненню економічного розвитку можливість підприємства [6].

Петрик О.А. зазначив, що метою перевірки запасів є отримання релевантних і достовірних аудиторських доказів того, що бухгалтерський облік відповідає всім нормам і вимогам чинного законодавства, а інформація про виробничі запаси в бухгалтерській та податковій звітності є достовірною в усіх основних аспектах [8].

Також науковці і практики підкреслюють, що головною умовою ритмічного і рентабельного виробництва є правильна організація зберігання і використання виробничих запасів. Їх раціональне використання призведе до зниження собівартості виготовлення продукції, що призведе до зниження цін, а отже, позначиться на збільшенні прибутку підприємства.

Отже, вимоги до обліку запасів і внутрішнього контролю такі: контролювати цілісність оприбуткованих матеріальних цінностей та їх зберігання на всіх етапах обробки; правильно оцінювати виробничі запаси; контролювати витрати, пов'язані з придбанням запасів, і визначати їх початкову вартість; відповідати руху протягом року. Метою внутрішнього контролю є забезпечення дотримання законів і нормативних актів, а також забезпечення точної та своєчасної фінансової звітності та збору даних. Це також приносить користь керівництву, виявляючи слабкі сторони внутрішнього контролю або фінансової звітності до того, як їх перевірять зовнішні користувачі або зацікавлені сторони.

Як показує практика, до типових помилок при проведенні виробничих запасів відносяться: недосконала організація управління складом; невиконання завдань із заготівлі (закупівлі) матеріалів; завищення вартості закуплених матеріалів; неповне оприбуткування запасів; пред'явлення необґрунтованих претензій до постачальників; претензії; необґрунтоване витрачання виробничих матеріалів. Порухення норм та обмежень відпусток Порухення порядку проведення інвентаризації (порушення строків, нерівномірний розподіл за календарними періодами, порушення принципу раптовості, неякісне

проведення інвентаризації, недбале та несвоєчасне оформлення документів тощо) Визначення відрахувань суми цін, переоцінки запасів і помилки, відображені в бухгалтерському обліку; контроль за наявністю та рухом матеріальних цінностей, таких як незадовільна бухгалтерія, є важливою частиною бухгалтерського обліку підприємства, що забезпечує достовірність та об'єктивність обсягів виконання діяльності підприємства та фінансових результатів.

Специфіка діяльності транспортного підприємства зумовлює побудову його системи бухгалтерського обліку та аудиту, яка потребує прийняття деяких процедур, відмінних від інших підприємств. Ці характеристики можуть бути:

- За своєю природою він не має функції публікації цінності;
- Діяльність ведеться за допомогою різних видів транспорту;
- Нагляд за процесами організації транспорту;
- Деталі технічного обслуговування автомобіля;
- Контролювати роботу водія.

Однією з особливостей методу аудиту підприємств автомобільного транспорту є облік і ревізія паливно-мастильних робіт. Така ситуація змушує аудитора з'ясувати правильність вартісних нормативів заявлених величин, які передбачені законодавством.

У сучасних умовах виробничо-господарська діяльність підприємств повинна забезпечувати випуск продукції, конкурентоспроможної на внутрішньому та зовнішньому ринках. Будь-який бізнес намагається якомога ретельніше впроваджувати ефективну політику управління виробничими запасами, оскільки вони є основою підтримки виробничого процесу. Раціональне використання виробничих запасів може створити потенціал для підвищення ефективності виробництва. Тому актуалізується огляд виробничих запасів та питання підвищення ефективності їх проведення. Внутрішні аудити більшості компаній проводяться бухгалтерами, але ми вважаємо, що є сфери, які потребують вдосконалення.

Сучасні можливості комп'ютерної техніки створюють передумови для автоматизації процесу аудиту. Це сприяє реалізації програмного контролю змісту господарських операцій шляхом широкого використання програмно-методичних підходів до поточного контролю, шляхом перевірки достовірності економічних даних для різних етапів процесу, який він обробляє. Процес має забезпечувати автоматизований контроль того, чи правильно обробляється інформація та чи виправляються виявлені помилки. Для того, щоб використовувати це програмне забезпечення при проведенні аудиту, перш за все, необхідно розробити спеціальні методи діагностики стану підприємства, що перевіряється. Це сприятиме більш раціональному використанню робочого часу аудитора. Перевірка аудитором правильності алгоритму розрахунку залишків виробничих запасів займає важливе місце в загальному порядку перевірки обліку виробничих запасів підприємств, оскільки помилки в алгоритмі розрахунку та їх повторне застосування до повторюваних господарських операцій можуть спотворити результати господарської діяльності.

Окрім оцінки систем внутрішнього контролю, внутрішній аудит передбачає оцінку системи управління ризиками, а оскільки процес внутрішнього контролю є невід'ємною частиною процесу управління ризиками, то відповідно всі положення концептуальних засад внутрішнього контролю є прийнятними для інтегрованої моделі управління ризиками підприємства. Серед контрольних процедур, зокрема, слід відзначити: погодження, підтвердження, звірку, аналіз результатів, забезпечення безпеки активів, розподіл повноважень. Засоби контролю включають політики та процедури, які забезпечують виконання управлінських обов'язків, охоплюють усі рівні підприємства та передбачають процедури контролю, які забезпечують регулювання операційної ефективності підприємства-перевізника, регулювання достовірності фінансової звітності та забезпечувати дотримання встановлених законодавством вимог до діяльності автотранспортних підприємств.

Реалізація напрямів поліпшення обліку та аудиту виробничих запасів автотранспортних підприємств приведе до підвищення результативності його фінансово-економічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Гамова О. В., Феофанов Л. К., Ракитянська Ю. В. Шляхи вдосконалення обліку та аудиту виробничих запасів на складах підприємств. *Економічна наука*. 2020. № 3. С. 57 – 62.
2. Демченко Т. А. Проблеми обліку виробничих запасів та напрями його удосконалення на підприємстві. *Економічні горизонти*. 2017. № 1. С. 48-56. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/fineconsm_2017_1_10. (дата звернення: 10.11.2023).
3. Ільїн Валерій, Волкова Олександра. Аудит запасних частин: особливості та ключові аспекти. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. Випуск 3-4. С. 90-98
4. Касапова І. С. Порівняльна характеристика обліку запасів за вітчизняним та зарубіжним досвідом. *Економічний простір*. 2017. № 95. С. 125-130.
5. Кіртока Р. Г. Особливості проведення аудиту виробничих запасів в сучасних умовах на підприємствах харчовій промисловості. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 3. С. 869–872.
6. Назаренко І. М., Місюрів О. В. Аудит виробничих запасів: особливості, ключові аспекти та послідовність перевірки. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 1312 – 1318.
7. Очеретько Л. М., Романова Ю. Ю. Проблеми та удосконалення організації обліку виробничих запасів. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7390> (дата звернення: 30.11.2023). DOI: [10.32702/2307-2105-2019.11.48](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.48)
8. Петрик О.А. Організація та методика аудиту підприємницької

діяльності: Навч. посібник/ О.А. Петрик, В.Я. Савченко, Д.Є. Свідерський [за ред. О.А. Петрик]. – К.: КНЕУ, 2015. – 472 с.

9. Скрипник М.І. Удосконалення організації і методики аудиту виробничих запасів на підприємстві. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2016. Вип. 2–3 (35). С. 378-398.

10. Яковенко С. Особливості обліку на автотранспортних підприємствах, *Молодий вчений*. 2019. 1 (65), с. 255-258. doi: 10.32839/2304-5809/2019-1-65-58. (Дата звернення: 30.10.23).